

ДІАЛЕКТИКА СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Предметом исследования данной статьи является попытка философского осмысления проблемы диалектического развития украинского общества. Статья содержит широкую программу вопросов теории и практики развития Украины. Рассматриваются актуальные проблемы экономического, социально-политического и духовного развития страны периода независимости на современном этапе.

Ключевые слова: *диалектика, познание, философская теория развития, интеграция, независимость страны, национальная политика, научно-теоретические основы.*

Study subject of the topic is an attempt to comprehend philosophically the problem of Ukrainian society dialectical development. The article contains broad programme of theoretical and practical issues of the current development of Ukraine. The article considers actual problems of economical, social-political and spiritual development of the country during the period of independence.

Keywords: *dialectics, cognition, philosophy, theory of development integration, country independence, national policy, science-theoretical basis.*

Актуальність теми. Керуючись Актом проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року, схваленим 1 грудня 1991 року всенародним голосуванням, стає очевидним, що Україна вступила на шлях незалежності. В таких умовах необхідні дослідження проблематики діалектичного розвитку суспільства, розгляд актуальних напрямків для подальшого вирішення економічних, соціально-політичних та духовних завдань українського народу.

Мета статті – проаналізувати діалектичний процес сучасного розвитку української держави.

Важливою проблемою сучасної філософії є розроблення форм та методів пізнання нових явищ, подій та тенденцій, які найбільш повно втілюють закономірності, специфіку сучасного етапу розвитку суспільної практики та науки. У літературі запропоновану тему ще недостатньо розроблено.

Окремі аспекти діалектики сучасного розвитку України висвітлено в публікаціях В. П. Андрущенко, М. І. Михальченко, А. А. Герасимчук, З. І. Тимошенко, О. С. Братко-Кутинського, П. А. Йолона, А. М. Коршунова, В. П. Леонова та ін. У зв'язку з цим з'являється потреба в подальшому розробленні діалектики. Вона становить універсальну теорію та метод пізнання складних процесів у сучасному суспільстві на Україні.

Тільки ясність у теоретичних питаннях дає можливість проводити правильну орієнтацію в різних галузях життя, активно впливати на хід подій у суспільстві. Діалектика як філософська теорія розвитку спирається на такі фундаментальні поняття, як зв'язок, взаємодія, відношення. Поняття зв'язку є вихідним для розуміння

основних напрямів сучасного життя українського суспільства.

Для розуміння діалектики є важливим поняття «взаємодія». Взаємодія різних верств населення в українському суспільстві, включаючи за територіальною та національною, економічною та ідеологічною, політичною та іншими ознаками. Німецький філософ Гегель стверджував, що взаємодія виступає як «взаємна причинність» взаємнообумовлених субстанцій.

Успішне здійснювання сучасної діалектики як методу наукового пізнання і соціально-практичної діяльності передбачає не тільки розроблення низки питань з цієї тематики, але і відповідне поглиблення діалектики як філософської теорії. Інтерес суспільства до цієї теми пов'язаний з необхідністю вивчення особливостей суспільних процесів на сучасному етапі розвитку України в період її незалежності.

Останнього часу маємо багато публікацій з проблем сучасної діалектики як теорії пізнання і філософської методології науки, досліджено широке коло питань теорій відображення, вивчено питання структури наукового знання та ін.

Крім того, на сучасному етапі існують підстави про необхідність нової орієнтації низки досліджень, які пов'язані з економічною та політичною кризою на Україні. Для цього потрібен рішучий поворот до реальних практичних завдань, які ставить життя перед нашим суспільством.

Суспільні науки, як і природничі, повинні стати ефективними помічниками державних органів та всього українського народу у вирішенні цих завдань.

Бажано, щоб у науково-суспільних журналах з'явилися загальні матеріали з важливих напрямів філософської роботи: з соціально-філософських проблем розвитку українського суспільства, філософських питань природознавства; проблем науково-технічного й соціального прогресу, глобальних проблем сучасності, у тому числі світової економічної кризи, питань європейської інтеграції, проблем цивілізації, культури та культурної спадщини, розвитку людини, виховання, етики та естетики.

Зараз у багатьох вишах України активно проводяться наукові конференції, «круглі столи», наради, читацькі конференції, зростає якісний рівень роботи відповідно до кращих традицій діяльності професорсько-викладацьких та студентських колективів.

На сучасному етапі в Україні надають важливого значення висвітленню питань удосконалювання процесу розвитку незалежності України як держави; філософського осмислення нового етапу в розвитку українського суспільства. У зв'язку з цим можна вказати на розроблення проблем теорії та практики демократизму українського державного будівництва, соціальної політики держави, управління суспільними процесами, соціального розвитку всіх верств населення, проблем виробництва і відтворення суспільного життя в умовах політичної незалежності України.

Сьогодні важливе значення має українська національна політика і подальший розвиток національних відносин, розквіт та наближення національних культур, інтернаціоналізація життя на етапі незалежності української держави як одного із характерних моментів діалектики її розвитку.

На Україні поширюється досвід філософського осмислення сучасного етапу науково-технічної революції та її перспектив, пов'язаних із розвитком

мікроелектроніки і біотехнології, вступу українського суспільства в епоху роботів, інтелектуальних комп'ютерів, що має велике значення для вдосконалення українського суспільства періоду незалежності держави.

Ключовою проблемою діалектики на сучасному етапі українського суспільства є проблема розвитку, регулювання та вирішення його внутрішніх суперечностей, у тому числі проблема демократичного розвитку, державності, єдності політичної системи суспільства та її суперечностей, європейського шляху розвитку України, кризових і конфліктних ситуацій у сучасному суспільному розвитку, розроблення нормативної моделі міждержавної системи та ін.

Успішний рух у розробленні актуальних проблем діалектики сучасного етапу суспільного розвитку українського народу залежить від глибини аналізу, методологічних проблем суспільних, природничих та технічних наук, комплексних дисциплін.

Справжня наукова філософія – це жива душа культури, яка активно втілюється в життя, вирішення насущних соціальних проблем сучасності, в осмислення реальних питань, які хвилюють сьогодні все людство і, насамперед, питань миру на планеті.

Діалектика виявляє глибинні соціокультурні та науково-теоретичні основи пізнання і через критичне осмислення сприяє розвитку теоретичної, наукової, етичної, естетичної і практичної думки людини та її діяльності. Всі ці проблеми вимагають аналізу в суспільстві форм та методів розуміння діалектики, усвідомлення життєвої необхідності дискусій. Ця необхідність визначається не стільки наявністю помилкових думок, скільки складністю сучасної філософської проблематики.

Сучасна філософія, як будь-яка справді наукова теорія, розвивається шляхом боротьби думок, позицій, програм. Таким чином з'являється можливість сказати про перспективність того чи іншого напрямку в розробленні сучасної діалектики розвитку України.

Аналіз питань суспільного розвитку передбачає дослідження діалектики соціальної форми руху матерії, місця в ній різноманітного роду суперечностей, діалектичного зв'язку законів функціонування соціальних структур та їх генези. Без цього неможливо побудувати ні цілісної картини сучасної епохи, ні спільної теорії розвитку.

Одним із основних завдань сучасності є розроблення наріжних проблем соціально-економічного і соціально-політичного розвитку українського суспільства періоду незалежності. Важливе значення мають теоретичні настанови відносно рівня соціальної зрілості українського суспільства на шляху історично тривалого етапу незалежності держави.

Ці настанови і висновки дозволяють конкретизувати концепцію розвинутого українського суспільства. Не можна проявляти повільності в практичних діях, у здійсненні назрілих пролем, переборюванні наявних недоліків. Етап незалежності української держави – не проміжна межа, а тривалий етап суспільного розвитку. Необхідно з'ясувати критерії, за допомогою яких можна визначити вступ нашого суспільства в зрілий етап незалежності української держави, виявити його закономірності функціонування, теоретично осмислити його реальні потенції. Усі ці

питання поки ще недостатньо розроблено в нашій філософській літературі.

У сучасних умовах в Україні велике значення має розроблення концепції соціальної справедливості, яка пов'язана з широким колом актуальних проблем розвитку й удосконалення етапу незалежності української держави. Соціальна справедливість не вичерпується тільки забезпеченням зростання матеріального та культурного рівня життя українського народу.

Важливим аспектом соціальної справедливості є досягнення того, щоб кожна людина за свою працю отримувала справедливу матеріальну і соціально-моральну винагороду. В той же час мають бути забезпечені умови для розкриття здібностей людей. Цього вимагає соціальна справедливість.

Розроблення концепцій соціальної справедливості передбачає більш чітке і глибоке трактування всебічного розвитку особистості як людини праці, аналіз її інтересів та потреб. Усе це є соціальним орієнтиром економічного і суспільного прогресу загалом. Саме такий підхід до проблеми соціальної справедливості дозволяє розкрити господарську та організаторську діяльність державних органів.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства необхідно вивчати пізнання з позицій діалектики, що означає виявляти внутрішню діалектику процесу пізнання, у межах якої і розробляється проблематика розвитку. Значна увага приділяється розкриттю проблем діалектичної суперечності як внутрішнього джерела розвитку об'єктивної дійсності пізнання.

За останній час звертається увага на необхідність конкретнішого предметного аналізу реальних суперечностей, які максимально наближені до потреб сучасного наукового знання і суспільної практики. В останній час з'явилися опубліковано наукові статті, присвячені структурі діалектичної суперечності, специфіки суперечностей наукового пізнання і способам їх вирішення, взаємовідношенню суперечностей.

Соціальні суперечності в сучасній Україні мають місце. Вчені не обмежуються виявленням спільної форми суперечностей між старим і новим, загальним й особливим, а розкривають суперечності в їх конкретних специфічних проявах, вивчають інтереси, цілі, мотиви діяльності тих груп людей, у діях яких опредметнюється розвиток і вирішення суперечностей.

У контексті цих вимог необхідно проводити подальше дослідження таких проблем, як тип суперечності, характер взаємодії її аспектів, причини виникнення та зростання, способи та форми регулювання і вирішення суперечностей. На жаль, назрілі суперечності не завжди своєчасно виявляються і переборюються. Часто цьому заважають сила інерції, консерватизм мислення, небажання змінювати неефективні форми роботи і переходити до нових методів тощо.

Проблеми діалектичних суперечностей у пізнанні не можна вирішити ізольовано від інших важливих тем діалектики, у тому числі таких, як діалектика аналізу й синтезу, логічного й історичного, абстрактного й конкретного, загального й особливого, індукції й дедукції та інших, а також осібно від реальної наукової практики. Словом, мова повинна йти про весь комплекс питань, що стосуються вивчення дій загальних законів діалектики в науковому пізнанні та мисленні загалом.

Наукові знання, пізнавальна діяльність, які включаються в реально перетворювальну творчу діяльність, виступають як необхідна умова здійснення реальної діяльності, вирішення конкретно-змістових, практичних проблем. Саме в процесі вирішення подібних завдань виявляється об'єктивна істинність людських знань, у тому числі й ефективність тих логічних форм і норм, на які людина спирається у своїй діяльності.

Знання взагалі і наука зокрема – велика створювальна сила. Від розвитку науки, від глибини й конкретності реальних історичних обставин та історичного розвитку залежать характер і ступінь практичного освоєння дійсності. Для пізнання і знання як його результату – необхідна передумова людської свободи, тобто реального панування людини над обставинами свого життя, здатності людини свідомо змінювати суспільні відносини, у тому числі й умови свого існування відповідно до своїх цілей та потреб.

Сучасне розуміння співвідношення теорії і практики аж ніяк не є простою емпіричною констанцією та узагальненням їх видимого зв'язку. Воно розкриває їх складну діалектичну єдність та внутрішню суперечність, проймає глибоким, конкретним історизмом, намаганням аналізувати історично різні форми зв'язку теоретичного і практичного, науки і виробництва, науки й інших форм діяльності людей.

Отже, у сучасному українському суспільстві необхідне подальше розроблення діалектики, її категорій та принципів, які перебувають у технічному зв'язку з найважливішими практичними завданнями незалежної України. Автор статті вважає, що на цьому шляху буде сконцентровано увагу на найбільш важливих проблемах діалектики наукового пізнання й суспільного розвитку. Ця стаття має свою специфіку. Вона не може і не повинна відповісти на всі питання діалектики, а тільки концентрує увагу на тих із них, в розумінні яких проявляються нові принципіальні моменти сучасного розвитку, зокрема українського суспільства.

Література:

1. Андрущенко В. П. Сучасна соціальна філософія / В. П. Андрущенко, М. І. Михальченко. – К., 1996.
2. Братко-Кутинський О. С. Феномен України / О. С. Братко-Кутинський. – К., 1996.
3. Герасимчук А. А. Курс лекцій з філософії : навч. посіб. / А. А. Герасимчук, З. І. Тимошенко. – К., 1999.
4. Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности / пер. с англ. и франц. – М., 1991.
5. Йолон П. А. Тенденції розвитку сучасної методології науки / П. А. Йолон // Філософська і соціальна думка. – 1995. – № 7–8.
6. Коршунов А. Н. Діалектика соціального пізнання / А. Н. Коршунов, В. В. Мантатов. – М., 1988.
7. Леонов В. П. Структура наукового знання / В. П. Леонов. – Х., 2004.
8. Научное предвидение общественных процессов. – К., 1990.